

Teātra spēlēšana Ķoņu pagastā

Ķoņu pagastā jau divdesmitā gadsimta sākumā bijusi diezgan aktīva kultūras dzīve. Ķoņu muižas īpašnieka Menzenkampfa ģimene bijusi izglītota un labprāt vēlējusies, lai arī pagasta iedzīvotāji būtu kulturāli un izglītoti. Jau 1868. gadā ar muižas īpašnieka atbalstu pagastā tika uzcelta pirmā skola, tagadējās "Vecās skolas" ēka. Šeit par skolas pārzini strādāja konietis un pirmais pagasta skolotājs Kārlis Cirītis, kurš 1882. gadā dibināja pagastā pirmo Ķoņu dziedātāju viru kori. Ar šo kori aizsākas kultūras dzīve (toreiz) Ķoņu un Dīķeru pagastos. Koris pat piedalījās 1895. gadā IV vispārējos latviešu Dziesmu svētkos Jelgavā. Divdesmitā gadsimta sākumā viru korim pievienojas arī sievietes un 1909. gadā 24. jūnijā Ķoņu pagastā tiek dibināta Ķoņu dziedāšanas biedrība. Biedrībai tika izstrādāti statūti un ievēlota valde. Tajā iestājās 57 biedri, iemaksājot iestāšanās un biedra naudu - vienu rubli. Par biedrības priekšsēdētāju ievēlēja Eduardu Krastiņu no Lejasteimām, valdes locekļi bija Ancis Svīķis no Viģaļiem, Jānis Landrāts no Uļļām, Reinis Aģis, Jēkabs Sarmus un bibliotekārs Indriķis Medens. Biedrībai bija nepieciešama nauda un koris rīkoja daudz koncertus un sarīkojumus par ieejas maksu un vienmēr daļa no ienākumiem tika ziedota labdarībai. Lai padarītu interesantāku koncertprogrammu, sāka iestudēt arī lugas. Kora un teātra spēlēšanas mēģinājumi notika svētdienās Apškalnu pamatskolā pie skolotāja Kārļa Ciriša, vēlāk pie viņa dēla, arī skolotāja Alfrēda Ciriša. Uz mēģinājumiem ieradās ar zirga pajūgu vai arī kājām. Koris darbojies ar pārtraukumiem, īpaši, kad pie varas nāca krievu valdība un bija jūtams krievu valdības iestāžu nelabvēlīgais noskaņojums pret latviešu tautiskām un sabiedriskām lietām.

Ar dažu gadu pārtraukumiem kora darbība atkal atjaunojās. No Ķoņu dziedāšanas gadagrāmatas redzams, ka 1915. gadā 1. martā pirmajā Apškalnu skolā (tagad "Vecā skola") notika "Patriotisks vakars" par ieejas maksu un pirmo reizi uzveda teātri. Vakara programmā: kora dziesmas kā arī luga "Sētā un gaitā", kurā darbojas vairāk par 20 personām. Pasākums bija ļoti apmeklēts, jo teātris laukos tolaik vēl bija retums. Daļa ienākumu aizgāja telpu, skatuves, dekorāciju iekārtošanai un atlikums tika ziedots Sarkanajam Krustam.

Nemot vērā, ka lieliem pasākumiem nebija piemērotas telpas, tad tie tika organizēti vasarā - Krustiņu eglainē. Par kara laiku biedrības biedru aktivitātes atkal nedaudz pierimst, bet 1918. gada 16. jūnijā atkal notiek sarīkojums Krustiņu eglainē, kurā pasākumu programmā atkal bija kora dziesmas un Alunana lugas "Pašu audzināts".

Ar koncertiem un izrādēm biedrība piedalījies Dīķeru muižas parkā, Rūjienas Vinogradova parkā, Eriņu muižas parkā, Rūjienas Saviesīgās biedrības zālē, Rūjienas Tentera dārzā, Jeru Lauvas parkā, Selgužu birzi, Moizakilā un citos pagastos. Izbraukumos parasti vairāk tika dziedātas kora dziesmas, mazāk spēlētās izrādes.

No 1920. - 1933. gadam Ķoņu pagastā iestudētas un izrādītas lugas:

1920. gadā - J.Saltups "Pašam sava saimniecība" un E.Vulfs "Lielais vinnests",

1922. gadā Aspazija "Zeltīte", 1925. - Palevičs "Preilenīte", E.Vulfs "Tapiņa atgriešanās",

1928. - R.Lukss "Studējis Kalps", "Lielais vinnests", "Mūsu pokāls", H.Dorbe "Gudram gudra nelaime",

1930. - Mībergs "Skurstenšlauķis",

R.Blaumanis "Zagli",

1931. - J.Akurāters "Priecīgais saimnieks",

1932. - R.Lukss "Studējis kalps", pēc R.Blaumaņa stāsta "Pēc pirmā mitiņa" luga "Prātiņ, nāc mājās",

1933. - "Nelaime nelaimes galā", "Kā Pampaļu Pēteris sievu meklējis", "Dzīvie miroņi", "Strupcelā".

1920. gadā skola no Apškalnu skolas ēkas pārcēlās uz Dīķeru muižu, līdz ar to arī mēģinājumi notika tur. Par mācību pārzini turpināja strādāt Alfrēds Cirītis. Lielākie pasākumi notika Dīķeru muižā jeb Ķoņu "Ausekļu" pamatskolā. Daļa pasākumu ienākumi tika ziedoti elektriskās apgaismošanas ierīkošanai skolā, bibliotēkas grāmatu iegādei un citām vajadzībām. No Ķoņu pamatskolas hronikas redzams, ka arī skola ar skolēniem iestudējuši lugas. Skolā 20./30. gados iestudētas šādās lugas: "Meža pasaciņa", "Dzīves skola", "Sniega karaliene", A.Ozoliņa "Bārenīte", A. Brigadere "Sprīdītis" un citas. Pagasta pasākumos piedalījās biedrības koris, teātra spēlētāji un arī skolēni ar saviem priekšnesumiem.

No 1927. gada kora dziesmas un teātra spēlēšanu gan skolēniem, gan pieaugušajiem palīdzēja apgūt skolotāja Alma Ozols (Kaucis) un no 1934. gada arī skolotāja Marta Muzikante.

1940./50. gados teātra spēlēšanu pagastā vēl mācīja arī Kārlis Ermansons, Jānis Landrāts, Juris Laķis. Viņu vadībā tika iestudētas vairākas lugas: Rūdolfa Blaumaņa "Pazudušais dēls", "Trīnes grēki", "No saldenās pudeles", "Zagli", Jāņa Jaunsudrabiņa "Jo pliks, jo traks", luga "Vectētiņš ārstejās" (aktieri Zenta Peipiņa, Rudīte Čākure, Ēriks Čākurs, Vija Kluce, V. Gustsone un citi).

Dramatisko kolektīvu 60./70. gados vadīja skolotāja Valija Pinkule (Kalnteimas). Iestudēts R.Blaumaņa "Trīnes grēki", Anerauds "Priekšniecību gaidot", Poldeņa "Pie lāču midzeņa" (aktieri: A.Balule, D.Vagulīš, A.Švēde un citi) H.Gulbis "Vecīši" (aktieri: Z.Peipiņa, J.Švēde, D.Hincenberga, U.Rokis, M.Krastiņa, M. Auniņš un citi), A. Brigaderes "Čaukstenes" un citas lugas. Lielākās lugas tika izrādītas vairākas reizes savā pagastā. Kaimiņu pagastos parasti izrādīja skečus un viencēlienus, kuriem nevajadzēja lielas dekorācijas.

No 1952. līdz 1980. gadam Ķoņu skolā par skolotāju strādāja Rasma Indriķone, kura enerģiski darbojās ar skolēnu dramatisko pulciņu. Tika iestudētas vairākas lielas lugas, piemēram, "Lolitas brinumputns". Tika sagatavoti skaisti teatralizēti uzvedumi ar bērnu lugām, dzeju, dziesmām un dejām. Viņa vadīja arī skolēnu aģitbrigādi, kas sniedza priekšnesumus ne tikai skolā, bet arī savā un kaimiņu pagastos.

Mēģinājumi notika darbdienā vakaros Ķoņu pagastnamā, kas atradās blakus pagasta Apškalnu pamatskolai. Kad pagastnams 1974. gadā nodega, tad visi kultūras pasākumi un mēģinājumi pārcēlās uz kolhoza "Čiņa" klubu "Lāčplēšos". Uz mēģinājumiem parasti gāja kājām, brauca ar velosipēdu vai arī ar motociklu. Pašdarbnieki pēc mēģinājuma, rudens un ziemas tumšajos mēnešos, vēlu tika mājās, bet pēc tam vēl bija jāapdara mājas solis, jāapkopj sava saimniecība. Šajos gados bija apbrīnojama pašdarbnieku atsaucība, izturība un kopā nāksības prieks. 1960. gadu beigās pagastā esošais kolhozs "Čiņa" iegādājās autobusu ar kuru reizēm pašdarbniekus vadāja uz teātra mēģinājumiem. Lugas un skeči tika izrādīti pagastā pat vairākas reizes. 70./90. gados tika iestudēti dažādi skeči un mazās ludiņas, uz tā

Izrāde "Potivara nams", 1934. gada 3. martā

Rūdolfa Blaumaņa luga "Zagli", 1940. gada 6. novembrī

laika valsts svētkiem, sagatavotas literāras dzeju kompozīcijas un tad kopā ar deju kolektīvu un ansambli sniegti koncerti gan savā pagastā, gan kaimiņu pagastos. Uz kolhoza apspējības svētkiem tika gatavoti aģitbrigādes uzvedumi, kuros tika apspēlēti kā gājīs pavasara darba cēlienā. Režisēja tautas nama vadītāja Maruta Krastiņa. Rūjienas kultūras nama vadītājas Maritas Liepiņas vadībā tika apgūta A. Ozoliņas luga "Labvakar, māt".

90. gados Ķoņu pagasta "Lāčplēšos" tika iestudēti R. Blaumaņa lugas "No saldenās pudeles" 1. un 2. cēliens un arī izrādīti pagasta iedzīvotājiem.

1994. gadā Ķoņu pagasta pārvalde pārceļās uz Ķoņu pagasta "Celtņiekam" (tagad - "Zirgu pasta stacija"), šeit 1997. gada februārī tiek izremontēta un atklāta arī zāle kultūras pasākumiem un mēģinājumiem. 90. gadu beigās Ķoņu pagastnamā "Celtņiekos" skolēni Raita Medņa un Marutas Krastiņas vadībā iestudēja Pavlovska lugu "Zirnapuika" (aktieri - Roberts un Ingrida Koviti, Jānis Jankovskis, Zane Zariņa, Edgars Bīrzmanis un citi) ar pašu sacerētiem dziesmu tekstiem un mūziku. Skatītāji tika priecēti pašu pagastā, Ķoņu skolā, Lodē, Vilpulkā, Seļos, pansionātā, Rūjienas bērnudārzā, "Vārpiņa" un citur. Nākamajos gados tiek iestudēta Z. Ērgles luga "Mīkus un Māris Leiputrija", tā arī tiek izrādīta kaimiņu pagastos un bērnudārzā.

2012. gadā tika iestudēti neliels viencēliens "Veca mīlestība nerūs, i ar

Husqvarnu nesagrīzīši". To papildina folkloras ansambla "Dzīne" dziedātās dziesmas (aktieri Edīte Krastiņa, Anda Mušperte, Maruta Krastiņa, Andis Bīrzmanis un citi). Viencēliens parādīts arī Naukšēnu, Lodes, Ipiķu kultūras namos. Tas tika atjaunots 2017. gadā un spēlēts senioru vakarā.

Arī līdz Ķoņu pamatskolas darbības slēgšanai, tur tika iestudēti teātra uzvedumi. Piemēram, 2012. gada decembra "Liesmā" rakstā par Rausiša piedzīvojumiem Valmieras Pārgaujas ģimnāzijā var lasīt: "Ķoņu teātra trupā nebija lāča (guļ ziemas miegu), arī pats rausiņš palika dzīvs, jo iejaucās vārnulēns, kurš no pieredzes ar savu vecmāmiņu (pasaka par lapsu un vārnu) atcerējās lapsas vilgīgo dabu un izglāba rausiņi no drošas nāves."

Izmantoti materiāli: Ķoņu dziedāšanas gadagrāmatas, 1882.-1934.

Ķoņu pamatskolas hronikas, 1868.-1936.

Ķoņu pagasta tautas nama vadītājas Marutas Krastiņas atmiņas (strādāja no 1973.-2016.)

Uzklausīti R.Čākures, Z.Peipiņas atmiņu stāstījumi.◊

Marutas Krastiņa un Eģita Podniece, Ķoņu pagasta bibliotekāre